

1. Тези доповіді (“Розвиток демократії та етнічні процеси в Україні (на прикладі Закарпаття”):

- Хронологічні рамки дослідження охоплюють період 1989-2001 рр. Цей проміжок часу ілюструє трансформації етнодемографічного, етнополітичного та етнокультурного аспектів етнічних процесів в Закарпатті. На основі джерельних даних нами аналізуються кількісні та якісні зміни в житті поліетнічного регіону (що може слугувати своєрідною моделлю державного регулювання міжетнічних відносин в Україні).

- Закарпаття – єдиний регіон в Україні, де до кінця 90-х років природний приріст (народжуваність) переважав над смертністю, а еміграційні потоки почали переважати із середини 90-х років. Етнодемографічні процеси в краї засвідчують збільшення питомої ваги українського населення як в абсолютних числах, так відсотковому відношенні. Головні джерела такого *modus vivendi* – переважання народжуваності в сільській місцевості та міграційний приріст українців (в основному через іммігрантів-українців із країн СНД). З іншого боку, зменшилась питома вага угорців, росіян, німців, євреїв; для них характерна в основному етнічна еміграція (в країни, де вони представляють державотворчі етноси).

- Розвал СРСР, національно-демократичні перетворення на теренах України та боротьба регіональних еліт за владу чітко проявилась на Закарпатті. Становлення плюралізму в політичній площині (утворення громадських організацій та осередків політичних партій) у поєднанні із агонією режиму КПУ спричинило унікальне явище в українській етнополітиці – політичне русинство. Аналіз архівних матеріалів, свідчення учасників подій вказують на штучне творення проблеми в середовищі обкому КПУ за вказівкою “зверху” (московський центр). Разом з тим активізувалась угорська національна меншина, що вимагала перегляд державного кордону, створення автономного округу із одного Берегівського району. До цього додалось протистояння українських громадських та політичних організацій області із угорськими об’єднаннями з приводу встановлення пам’ятного знаку на Верецькому перевалі (1996 р.). В умовах незалежної України (особливо із др.п. 1990-х рр.) виявилась штучність подібних процесів. Так, унормоване (згідно відсотків у загальній етнодемографічній структурі населення) представництво національних меншин в органах державної влади, постійна координація організаційних зусиль облдержадміністрації із національно-культурними організаціями (наразі їх більше 40) врегулювали етнополітичні протиріччя.

- Процес демократизації найбільш повно, на наше глибоке переконання, відобразився на етнокультурній складовій етнічних процесів в області. Адже, за роки незалежності вперше об’єктивною реальністю стали чисельні громадські організації національних меншин. Вони стали генераторами етнонаціонального відродження власної етноідентичності в умовах незалежної України. Щороку відбуваються обласні свята угорців, румунів, циган, словаків, німців, вірменів та ін. Із 1999 р. активно діє Центр культур національних меншин Закарпаття. Функціонують циганські, єврейські, вірменська та польська недільні школи. Традиції етнічної культури українців Закарпаття плекають русинські культурно-освітні товариства, осередки “Просвіти”, дошкільні виховні та середні освітні навчальні заклади області тощо.

- Етносоціологічне анкетування та польові етнографічні матеріали автора засвідчують, що більшість опитаних ідентифікують себе із рідним етносом через традиційні “маркери” етнічності: мову, традиційну культуру, історію (єдність походження); другорядну роль у етноідентифікації молоді відіграє релігія, етнічний характер. Українське населення поєднує самоназви “українець” та “русин”, як належність до єдиного етносу. Поступово відбувається подолання явищ етнічної маргінальності, що проявляється у незначному відсоткові підтримки політичного русинства серед молоді, поширенні функціонування української мови в процесі навчання та звичайного спілкування у середніх та вищих навчальних закладах як серед українців, так і серед представників національних меншин.

2. Тема доповіді: “Розвиток демократії та етнічні процеси в Україні (на прикладі Закарпаття)”;

Напрямок роботи конференції: “Зовнішньополітичні та міжетнічні аспекти державотворення”;

Пояснення: зміст доповіді чітко засвідчує прямий зв’язок між процесами демократизації в Україні та сутністю етнодемографічних, етнополітичних та етнокультурних процесів на прикладі історико-етнографічної зони Закарпаття (Закарпатська область України).

3. Методологічна основа: Поєднання базових положень теорії етносу (Ю. Бромлей, В. Козлов, С.Арутюнов, Л. Гумільов, Н. Чебоксаров та ін.) із концепціями примордіалістського та ситуаціоністського підходів до проблеми етнічності (К. Гірц, Е. Сміт, Дж. Нейгел, Дж. Мак-Кей, П. Бурдьє та ін.). Суть – розуміння етнічних процесів як комплексу етнодемографічних, етнополітичних, етнокультурних змін етнічних спільнот протягом їхнього існування, що проявляється в етнооб’єднувачих або етнорозмежувальних тенденціях.

4. Джерельна база дослідження:

- статистичні дані (етнічний фактор міграційних процесів);
- архівні документи Державного архіву Закарпатської області, Відомчого архіву Закарпатської облдержадміністрації (динаміка етнополітичних та етнокультурних процесів);
- етносоціологічне проективне анкетування та польові етнографічні матеріали автора (етнічна самоідентифікація населення в умовах державної незалежності України).

5. Відомості про автора: Зан Михайло Петрович, аспірант кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету Ужгородського національного університету; тематика дисертаційного дослідження: “Етнічні процеси на Закарпатті (1989-2001 рр.)”; науковий керівник: докт. іст. наук., проф. Тиводар Михайло Петрович.

Контактна адреса:

88000 вул. Університетська, 10 / 31 А 1

м.Ужгород

Закарпатська обл.

конт. тел.: дом.: (031-22) 4-35-72 (гуртожиток № 5)

роб.: (031-22) 4-39-97 (кафедра історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету УжНУ).